

Sensorveiledning JFEXFAC04 vår 2020

1. Om oppgaven

«Oppgave 1

Gjør rede for ulike årsaker og kilder til tolkningsproblemer.

Oppgave 2

Gjør rede for ulike typer normer, illustrert ved

- rettskildelæren,
- Grunnloven §§ 85 og 115, og
- smittevernloven §§ 4-8 og 6-1.»

Det fremgikk at ved vurderingen teller besvarelsen av oppgave 1 samlet sett 2/5, mens besvarelsen av oppgave 2 teller samlet sett 3/5. De aktuelle lovbestemmelser oppgaveteksten viste til, var lagt ved. Oppgaven skulle løses på 5 timer som hjemmeeksamen, med bestått/ikke bestått som resultat.

Mens oppgave 1 refererer seg til del C, språk og argumentasjon, refererer oppgave 2 seg til del A, Rettsfilosofi. Det er videre slik at oppgave 1 tilsynelatende har referanse til ferdig systematisert og bearbeidet stoff i læreboken, mens oppgave 2 i høyere grad setter krav til kandidatens evne til anvendelse av og selvstendig bruk av stoff fremstilt i læreboken. Begge oppgavene har hovedsakelig referanse til stoff det kreves god forståelse av, jf. nærmere i angivelsen av Pensum/læringskrav på semestersidene:

<https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JFEXFAC04/h19/pensumliste/index.html>

2. Veiledning til oppgave 1

Spørsmål 1 tematiseres særlig i Høgberg, *I språkets bilde*, punkt 2.4 (Årsaker til tolkningsproblemer) som i høy grad svarer til oppgaveformuleringen. Det dreier seg i særlig grad om semantisk vaghet, semantisk flertydighet, syntaktisk flertydighet, pragmatisk flertydighet, motstrid i kildegrunlaget, taushet og lakuner.

Siden det er tale om hjemmeeksamen med tilgang til litteratur og notater, vil det å identifisere de nevnte årsakene til tolkningsproblemer ventelig by på få problemer. En ren gjengivelse av formuleringer og eksempler fra dette punktet i læreboken bør derfor ikke anses tilstrekkelig. Med en forventet tidsbruk på 2 timer bør studentene gjennom sine redegjørelser og valg av eksempler *demonstrerer* en tilfredsstillende forståelse av problemstillingen, jf. kravet til «bestått» referert under i punkt 4.

Gode kandidater bør se at et godt svar på oppgaven ikke kan begrenses til stikkordene fra punkt 2.4 i læreboken nevnt over. Det vil også være relevant å tematisere blant annet hva en tolkning er; betydningen av ulike kontekster i tolkningen; forskjeller mellom tolkningsproblemer i og utenfor jussen; ulike typer talehandlinger, og aspekter ved slike. De som viser selvstendighet her, bør premieres.

3. Veiledning til oppgave 2

Oppgave 2 fremstår som mer kompleks, og stiller langt større krav til studentenes selvstendighet og evne til refleksjon og anvendelse av stoff presentert i læreboken på en ikke alltid like studentvennlig måte, jf. nedenfor.

Oppgaven er heller ikke entydig i det den etterspør en redegjørelse for «ulike typer normer», uten at det er entydig hva slags inndeling som skal legges til grunn for inndelingen. I pensumlitteraturen legges det til grunn ulike inndelingskriterier. Den dominerende inndelingen i læreboken foretas etter normenes funksjon, og normene deles da inn i 1) pliktnormer, 2) kompetansenormer og 3) kvalifikasjonsnormer.

Pliktnormene er i boken *Rettsfilosofi* definert som «normer som er bestemmende for hvilke plikter som foreligger» (s. 74). Gjennom den noe uklare henvisningen til «bestemmende» åpner læreboken for å innta forhold utenfor de egentlige pliktnormers sfære. Kandidater kan forventes å gjengi lærebokens formulering. De som viser en selvstendig forståelse, bør, gjennomgående, premieres for det. Det fokuseres videre under fremstillingen av pliktnormene på pliktmodaliteter som forbud, påbud, tillatelser og fritak. Læreboken fokuserer deretter på valgfrihet (74–76), men det kan ikke forventes at kandidatene får så mye ut av fremstillingen på dette punkt.

Fremstillingen av kompetansenormer vil antakelig falle tungt for en del kandidater. Punktet der kompetansenorm defineres (punkt 3.3.1), lyder som følger (s. 86–87):

Det sier seg selv at evne til å fastsette nye normer (avsnitt 3.2 ovenfor) må være avgrenset – ikke hvem som helst, kan når som helst, fastsette hva som helst: det være seg ved lov, dom, forvaltningsvedtak, avtale, testament, ektepakt eller annet.

Generelt gjelder at kompetansenormene gir og avgrenser kompetanse i tre dimensjoner: person, situasjon og handling (innhold).

La oss kort minne om normative utsagns grunnleggende struktur. Vi har skilt mellom det normative utsagnets saksinnhold, dvs. de trekk ved virkeligheten som utsagnet refererer til, og dets modalitet, dvs. plikt, kompetanse eller annet; og når det gjelder saksinnholdet har vi skilt mellom person, situasjon og handling (avsnitt 1.4.1 ovenfor).

Gitt struktureringen av normers saksinnhold i person-, situasjons- og handlingsangivelser, så kan vi definere begrepet kompetansenorm slik: En kompetansenorm angir personelle og situasjonelle betingelser for en bestemt innholdsmessig kompetanse, dvs. for den handling å fastsette en innholdsmessig bestemt type norm.

Vi kan etter dette sondre mellom tre typer av kompetansekriterier som vi betegner henholdsvis «personelle», «situasjonelle» og «innholdsmessige» kriterier. Personelle kriterier sier hvem som har den innholdsmessige kompetanse. Situasjonelle kriterier sier når vedkommende har den innholdsmessige kompetanse. Innholdskriterier sier hva den innholdsmessige kompetanse består i, dvs. hva vedkommende er kompetent til å bestemme.

Personelle og situasjonelle kriterier fungerer som betingelser; de sier hva som må være oppfylt for å komme i kompetanseposisjonen. Innholdskriterier fungerer i denne sammenheng som en følge; de sier hva man har evne til.

Tilsvarende kan vi sondre mellom tre typer av kompetansespørsmål: personelle, situasjonelle og innholdsmessige.»

Vi ser altså her at læreboken ikke fremsetter en betingelsesløs, alminnelig og enkel definisjon, noe som kanskje vil smitte over på studentenes evne til å gjengi og bruke «definisjonen». I stedet får studentene en tekst som knytter an til normative utsagns grunnleggende struktur og ender opp med å knytte an til ulike spørsmål. Det må imidlertid være et prinsipp at svakheter i de fremstillinger fakultetet tilbyr studentene, ikke skal smitte over på evalueringen av studentenes prestasjoner.

Med kvalifikasjonsnormer skal vi ifølge læreboken forstå normer som sier noe om hva som hører til en kategori, og eventuelt hvilket navn det har (s. 107). Læreboken knytter så an til den stiliserte teori knyttet til ugyldighet forstått som koblingsord. Teorien om koblingsord representerer ingen holdbar inngang til forståelse av rettssystemets funksjonsmåte, og studenter som ikke knytter an til dette stoffet i læreboken, kan følgelig heller ikke trekkes.

Problemer med inndelingen i pliktnormer, kompetansenormer og kvalifikasjonsnormer er at normtypene ikke er systematisert ut fra et felles kriterium, og følgelig heller ikke er gjensidig utelukkende: En hvilken som helst kompetansenorm må med nødvendighet inneholde pliktmodalitet for utøvelsen av kompetansen, og inneholder derfor også et pliktaspekt. Og både kompetansenormer og pliktnormer kan formuleres ved bruk av kvalifikasjonsnormer.

Et annet skille mellom normer som trekkes i læreboken, er skillet mellom avveiningsnormer og retningslinjer. Sondringen er laget i forlengelsen av Sundbys sondring mellom regler og retningslinjer, uten at dette fremgår tilstrekkelig. I undervisningen vil enkelte av studentene først og fremst ha blitt presentert for Sundbys klassiske skille, som også gjenfinnes i pensumfremstillinger i mange fag. Hos Sundby er en regel en norm som determinerer resultatet dersom den kommer til anvendelse, mens en retningslinje gir et direktiv med på veien uten å avgjøre resultatet, f.eks. ved å angi hva som er relevante momenter i forhold til en vurdering. Begrepet avveiningsnorm hos Eng er en norm som åpner «spillerom for skjønn, dvs. for en avveining av forskjellige argumenter». Eng stiller spørsmål ved om det i det hele tatt finnes normer som ikke åpner for avveininger. I denne forstand fremstår den avveiningsfrie regelen som avveiningsnormens reelle (og bare potensielle) motsetning.

Om retningslinjene skriver Eng i læreboken at vi skal forstå «normative utsagn som angir hva som er relevante eller irrelevante argumenter ved avveiningen. De kan også si noe om i hvilken retning et argument trekker og om hvilken vekt argumentet har» (s. 165). De kan være skrevne eller uskrevne, positive eller negative, regelspesifikke eller ikke regelspesifikke.

Forholdet mellom inndelingen i plikt-, kompetanse- og kvalifikasjonsnormer og skillet mellom avveiningsnormer og retningslinjer, fremstår ikke som opplagt. Man kunne enten anse retningslinjene som kvalifikasjonsnormer, eller man kunne anse kvalifikasjonsnormene som typer av subnormer som kommer til anvendelse av andre normer av en hvilken som helst art.

Alt i alt representerer pensumfremstillingen under oppgave 2 en dobbelt uklar typologi: For det første er den uklar ved at det ikke knyttes tilstrekkelig an til andre etablerte måter å anse forholdet mellom typer av normer på (og som fremstillingen åpenbart bygger på), og til dels inneholder fremstillingen indre uklarheter og spenninger. Dette tilsier at det må vises en god

porsjon velvilje for de av studentenes fortolkningsmuligheter læreboken tross alt gir opphav til.

Når det kommer til eksemplifikasjonen i normtyper ut fra rettskildelæren, Grunnloven §§ 85 og 115, og smittevernloven §§ 4-8 og 6-1, må studentene kunne problematisere begge de nevnte inndelingsakser. De bør helst kunne si noe fornuftig om samtlige eksempler.

I rettskildelæren bør studentene kunne identifisere eksempler på flere normtyper. Rettskildelæren kan forstås som bygget opp rundt en grunnleggende avveiningsnorm, som er uskreven og ikke regelspesifikk, med retningslinjer om de ulike rettskildenes relevans og vekt, som har karakter av kvalifikasjonsnormer og pliktnormer rettet mot rettsanvendere. Her er det også mulig å drøfte kategoriseringen av blant annet prejudikatlæren og prinsipper som *lex specialis* mv. For mange normer og prinsipper i rettskildelæren kan det være uklart hvordan de bør kategoriseres. De som viser selvstendighet ved å foreta vurderinger av dette, bør premieres, uten at det bør stilles klare krav til konklusjonene.

Grunnloven § 85 kan naturlig oppfattes som en kvalifikasjonsnorm, men den har en side mot pliktnormer og kompetansenormer som kan gjøre vurderingen av dette krevende.

I Grunnloven § 115 bør det være lett å se at første ledd første punktum er en kompetansenorm, med en innskrenkning av kompetansen i første punktum i.f. Andre punktum kan forstås som en integrert del av denne kompetansenormer, ved at den angir en situasjonell betingelse for utøvingen av kompetansen. Det er også mulig å forstå andre punktum som en (indirekte) kvalifikasjonsnorm. Andre ledd har tydeligere preg av å være en kvalifikasjonsnorm, men dette kan også problematiseres på bakgrunn av sammenhengen med første ledd.

I smittevernloven § 4-8 kan første ledd naturlig oppfattes som en kompetansenorm, mens andre ledd har tydeligere preg av å være en pliktnorm, og tredje ledd karakter av en kvalifikasjonsnorm.

Smittevernloven § 6-1 består hovedsakelig av flere pliktnormer, med en kompetansenorm i siste ledd og en mulig kvalifikasjonsnorm (av rett klageorgan) i fjerde ledd andre punktum.

Til alle disse normene er det også mulig å identifisere avveininger normene legger opp til, slik at det kan argumenteres for at de også er avveiningsnormer, med ev. (implisitte) tilknyttede retningslinjer.

De kandidater som opererer med rettigheter som en egen normkategori, og anser rettigheter som en egen normkategori, bør ikke trekkes for det. Læreboken kunne vært klarere ved fremstillingen av sammenhengen mellom rettigheter og øvrige inndelingsmåter.

4. Vurdering

Eksamen skal evalueres som bestått/ikke bestått. Om vurderingen legger fakultetet følgende til grunn:

«Dekanen ved Det juridiske fakultet vedtok 25. mars 2020 at det skulle gjennomføres hjemmeeksamen i stedet for ordinær skoleeksamen for alle emner våren 2020. Det ble samtidig vedtatt at det ikke skulle gis bokstavkarakterer, men at karakterskalaen «Bestått / Ikke bestått» skulle benyttes. Dette med unntak for enkelte særskilt spesifiserte emner.

Kravene til å bestå, når man benytter karakterskalaen B/IB, er definert slik i dekanvedtaket 25. mars 2020:

«For å oppnå resultatet 'bestått' må man oppfylle kravene til læringsutbytte slik det fremgår av læringsbeskrivelsen, og vise tilfredsstillende kunnskaper, ferdigheter og metodisk kompetanse.»

Vurderingskriteriene er ikke knyttet til bokstavkarakterskalaen, men direkte til kravene til læringsutbytte i de respektive fag.

I studie- og eksamensforskriften § 6.1 (4) heter det: «Når UH-lovens karakterskala bestått / ikke bestått benyttes ved Universitetet i Oslo, skal dette være et selvstendig vurderingsuttrykk uten sammenheng med den graderte karakterskalaen.» Derfor kan ikke B/IB-skalaen forklares gjennom direkte henvisning til bokstavkarakterskalaen. Det sentrale er i stedet kravene til læringsutbytte i det enkelte fag. Kravene til læringsutbytte er ikke endret for emnene hvor man har gått over fra bokstavkarakterer til karakterskalaen B/IB. Man har ikke tidligere kunnet oppnå karakteren E uten å vise tilstrekkelige ferdigheter, sammenholdt med kravene til læringsutbytte. Juridisk fakultet tolker derfor bestått-standarden slik at kravene for å bestå eksamen i praksis må være de samme som tidligere. Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen har lagt samme tolking til grunn ved sin overgang fra bokstavkarakterer til karakterskalaen «bestått / ikke bestått».

Overfor kandidater som ber om begrunnelse skal det henvises til B/IB standarden og kriteriene i denne, samt kravene til læringsutbytte. Sensorene skal ikke angi eller antyde hvordan oppgaven ville blitt bedømt under bokstavkarakterskalaen.

I dekanvedtaket av 25. mars 2020 rettet dekanen også en generell henstilling til sensorene «om å ta hensyn til den krevende undervisningssituasjonen dette semestret». Fakultetets bygninger har vært stengt siden 12. mars 2020. Situasjonen for studentene har både vært ulik og utfordrende.»

Jeg antar at mange kommer til å bestå examen facultatum våren 2020. Dette skyldes til dels at oppgave 1 ikke fremtrer som spesielt vanskelig når den løses som hjemmeeksamen, og at mange av de vansker som vil komme for dagen ved løsningen av oppgave 2, kan tilbakeføres til forhold den anbefalte hovedlitteratur, jf. ovenfor i punkt 3.

Oslo 13. mai 2020

Alf Petter Høgberg